

DISTINCTIO XXIII.

quia non potest aliquid alteri violentiam inferre, nisi per potentiam perfectam, secundum quam agat, & non patiatur; inde tractum est nomen virtutis ad significandum omnem potentiam perfectam, sive qua potest aliquid in seipso subsistere, sive qua potest operari: & sic dicitur in I. Cœl. & mund. text. cxvi. quod virtus est ultimum potentiae: quia perfectio potentiae mensuratur ex ultimo, & maximo quod quis potest. Et quia malum in actu contingit ex defectu potentiae agentis, ideo ad perfectioriem potentiae exigitur quod bene operetur in suo genere: & propter hoc in II. Ethic. cap. v. dicitur, quod virtus est quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit: & in VI. Physic. text. xvii. dicitur, quod virtus est dispositio perfecti ad optimum, eorum scilicet ad quæ potentia se extendit. Et quia de virtutibus humanis loquimur; ideo virtus humana erit quæ perficiet humanam potentiam ad actum bonum, & optimum. Cum autem homo ex hoc sit homo quod habet rationem, & intellectum; illæ potentia humanæ sunt quæ aliqualiter rationales sunt, vel per essentiam, sicut quæ sunt in parte intellectiva, vel per participationem, sicut quæ sunt in parte sensitiva rationi obedientes. Hæ autem potentiae, ut prius dictum est, ex natura potentiae non possunt esse determinatae ad actus bonos, nec perfecte determinantur nisi per habitus: unde virtutes humanæ, de quibus loquimur, non sunt potentiae, sed habitus.

Ad primum ergo dicendum, quod potentia naturalis, qua quis potest esse, determinata est ad unum, scilicet ad esse: ideo ipsius perfectio secundum ipsam naturam potentiae esse potest; & ideo ipsa potentia virtus dicitur. Et similiter dicendum est de aliis potentias naturalibus. Secus autem est de potentias rationalibus, quæ ad plurima se extendunt.

Et per hoc patet responsio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod vis accipitur pro omni eo quod est principium operationis perfectæ, quod importat nomen virtutis: unde potentia animæ magis possunt dici vires quam virtutes, & illæ præcipue quæ habent ordinem ad actus qui exercentur per corporalia instrumenta.

SOLUTIO II.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod ratio passionis contrariatur rationi virtutis; quia virtus in perfectionem potentiae sonat, ut dictum est. Omnis autem passio contingit ex hoc quod passum vincitur ab agente, & trahitur ad terminos ejus: unde passio virtus dici non potest. Sed in hoc perfectio potentiae consistit quod non permittit se trahi ad aliud, nisi secundum quod ei congruit: unde virtus est potentiam continere, ne per passiones immoderate distractur: & ideo virtus non est passio, sed passionum ordinatrix.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus dicitur medium in passionibus active, in quantum passiones ad medium reducunt: unde non oportet quod sit in genere passionum.

Ad secundum dicendum, quod laudabile non solum debetur ei quod habet plenam rationem virtutis, sed etiam ei quod participat aliquid virtutis; sicut laudantur actus virtutem præcedentes, si sint ordinati; & hoc modo verecundia, misericordia, & hujusmodi passiones, laudantur, in quantum ex bona voluntate consequuntur, quæ turpia vitæ, & alio-

(1) Al. quæ bonum facit &c. ut bonum, non ut verum, ut dicitur &c. intermedii omissis.

rum mala quasi sua reputat. Bona autem voluntas est eorum quæ ad virtutem exiguntur.

Ad tertium dicendum, quod peccatum sonat in defectum potentiae operantis: unde passio magis potest esse peccatum quam virtus; nec tamen plenam rationem peccati habere potest, in quantum non ex electione procedit: unde primi motus non sunt peccata mortalia, quæ directe virtutibus opponuntur, sed venialia; non tamen ut habitus, sed ut actus.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod virtus proprie loquendo includit respectum ad aliquid cuius principium sit, sicut currendi, vel essendi. Et quia actus, in quantum hujusmodi, cum sit ultimum, non ordinatur ad aliquid sicut principium, sed magis sicut effectus; ideo actus virtus dici non potest, nisi eo modo loquendi quo habitus per actus nominantur, sicut cause per effectus: & de hoc in II. Lib. dist. xxvii. quæst. 1. art. 1. plenus dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod meremur & habitibus, & actibus; sed actibus quasi instrumentis merendi, quia merita essentialiter sunt actus; habitibus autem quasi principiis meritorum: & sic virtutibus mereri dicimus.

Ad secundum dicendum, quod virtus dicitur ultimo potentiae in eodem genere, quod est genus principii respectu ejus cuius dicitur potentia, vel virtus; sed actus est ultimum extra genus illud: & ideo non oportet quod actus sit virtus.

Ad tertium dicendum, quod habitus sunt determinati ad actus laudabiles, potentiae autem non, sed sunt convariorum, ut dicitur in V. Ethic. cap. 1. & ideo non est eadem ratio de potentias, & habitibus.

ARTICULUS IV.

Utrum habitus intellectuales possint dici virtutes.

1. 2. quæst. lvii. art. 1. & 2.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod habitus intellectuales non possint dici virtutes. Virtus enim, ut dicitur II. Ethic. cap. v. & vii. est habitus voluntarius, & circa voluptates, & tristitias optimorum operativa. Sed hoc habitibus intellectuales non competit. Ergo non sunt virtutes.

2. Præterea, Philosophus in IV. Topic. cap. ii. dividit scientiam contra virtutem, quasi diversa genera non subalternam posita. Sed talium generum unum non prædicatur de alio. Ergo scientia non est virtus, & eadem ratione neque alii habitibus cognitivi.

3. Præterea. Virtus dicitur per ordinem ad bonum: quia virtus est (1) qua bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit, ut prædictum est. Sed habitus cogniti, & præcipue speculativi, non ordinantur ad bonum, sed ad verum, ut dicitur in II. Ethic. cap. v. vi. Ergo prædicti habitus non sunt virtutes.

4. Præterea. Virtutes ordinantur ad operandum: quia ipsa est quæ opus bonum reddit, ut dictum est. Sed prædicti habitus non ordinantur ad operandum, sed ad cognoscendum. Ergo non sunt virtutes.

Sed contra. Vita contemplativa est nobilior quam activa. Si ergo habitus morales qui perficiunt in vita

activa, dicuntur virtutes, multo fortius habitus intellectuales, qui perficiunt in contemplativa, virtutes dici debent.

Præterea. Propter quod unumquodque, & illud magis. Sed secundum Philosophum in VI. Ethic. cap. xvii. temperantia, fortitudo, & hujusmodi non possunt proprie dici virtutes, nisi in intellectu accipiuntur. Ergo intellectuales habitus debent dici virtutes.

QUÆSTIUNCULA II.

1. Ulterius. Viderur quod virtutes morales ab intellectualibus non distinguantur. Morales enim virtutes à more dicuntur: qui videtur idem quod consuetudo, vel parum differre, ut dicitur in II. Ethic. cap. i. Sed consuetudo facit facilitatem, ut dicit Victorinus: & hoc patet tam in agendis quam in considerandis. Ergo virtutes morales ab intellectualibus distinguuntur non debent.

2. Præterea. Ad scientiam moralem nihil pertinet nisi morale. Sed ad eam pertinent virtutes intellectuales, de quibus Philosophus in VI. Ethicorum determinat. Ergo intellectuales virtutes sunt morales.

3. Præterea. Prudentia in VI. Ethic. cap. v. inter intellectuales virtutes ponitur: numeratur etiam & ipsæ inter morales, cum sit una de quatuor cardinalibus. Ergo idem quod prius.

4. Præterea. Omnis virtus moralis consistit in medio. Sed medium determinatur secundum rationem rectam, ut dicitur II. Ethic. cap. v. Cum ergo per intellectuales virtutes rectificetur, videtur quod ipsæ intellectuales virtutes sint morales.

Sed contra est quod Philosophus II. Ethic. cap. i. morales contra intellectuales dividit.

Præterea. Diversorum perfectibilium diversæ sunt perfectiones. Sed virtutes intellectuales perficiunt rationale per essentiam, virtutes autem morales rationale per participationem. Ergo dictæ virtutes ad invicem distinguuntur.

QUÆSTIUNCULA III.

1. Ulterius. Viderur quod virtutes theologicæ non debeant distinguiri ab utrisque. Ad ea enim ad quæ potentia est naturaliter determinata, non indiget aliquo habitu superinducto. Sed cognitio Dei omnibus naturaliter est inserta, ut dicit Damascenus Lib. II. de Fide cap. i. & iii. & similiter desiderium summi boni, ut dicit Boetius IV. de Consolat. pros. ii. Ergo non indigemus aliquibus virtutibus quæ Deum habeant pro objecto, quod dicitur ad virtutes theologicas pertinere.

2. Præterea. Sicut nos ponimus fruitionem divinam finem omnium actuum humanorum, ita Philosophi posuerunt felicitatem. Sed ipsi non posuerunt alias virtutes quæ haberent felicitatem pro objecto. Ergo nec nos indigemus aliquibus virtutibus quæ Deum habeant pro objecto.

3. Præterea. Ad eundem habitum pertinet cognoscere principia, & quæ ex principiis cognoscuntur. Sed finis est principium in operabilibus, ut dicit Philosophus in VII. Ethic. cap. iii. & II. Physic. text. xlvi. Ergo virtutes theologicæ, quæ habent finem pro objecto, non debent distinguiri à cardinalibus, quæ dirigunt nos in his quæ sunt ad fidem.

In III. Sent. Tom. III.

(2) Al. importat.

QUÆSTIO I.

4. Præterea. Perfectiones perfectibilibus proportionantur. Sed in nobis non est aliqua potentia perfectibilis per virtutem humanam, nisi rationale per essentiam, quod perficitur virtute intellectuali, & rationale per participationem, quod perficitur virtute morali. Ergo nec potest esse aliud genus virtutum præter duo prædicta genera.

Sed contra est quod Apostolus I. Corinth. xii. ponit has virtutes, fidem, spem, & charitatem, quæ nec sunt intellectuales, nec morales, ut patet discurrendo per singulas virtutes que à Sanctis, & Philosophis numerantur. Ergo oportet ponere tertium genus virtutum, quæ theologicæ dicuntur.

Præterea. Magis distat Deus à creaturis quam quævis creaturæ ab invicem. Sed diversitas aliquarum creaturarum requirit diversitatem habituum. Ergo virtutes quæ habent Deum pro objecto, ab aliis distinguuntur.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem, quod, sicut ex prædictis, artic. iii. patet, virtus est habitus perficiens potentiam humanam ad bonum actum. Contingit autem aliquem actum dici bonum dupliciter: uno modo formaliter, & per se; alio modo materialiter, & per accidentem. Quia enim actus à proprio objecto formam recipit, ille actus formaliter dicitur bonus cuius objectum est bonum secundum rationem boni: & quia bonum est objectum voluntatis, ideo per modum istum actus bonus dici non potest, nisi actus voluntatis, aut appetitivæ partis. Materialiter autem actus dicitur bonus qui congruit potentia operanti, quamvis ejus objectum non sit bonum sub ratione boni; sicut cum quis recte intelligit, & oculus clare videt. Et inde est quod voluntas (2) imperat actus aliarum potentiarum, in quantum actus earum materialiter se habent ad rationem boni, quod est voluntatis objectum; & secundum hoc aliquid de formalis bonitate voluntatis pervenit ad alios actus qui à voluntate imperantur, secundum quæ laudabiles, & meritorii sunt; ut cum quis ex recta intentione considerat, vel ambulat. Tamen ista bonitas est præter propriam rationem actus secundum suam speciem. Contingit enim actus alicuius potentiae non appetitivæ esse bonum bonitate voluntatis, non autem bonitate sui generis: sicut cum quis propter Deum ambulet claudicando, vel ex bona intentione considerat ea in quibus hebet est. Sic ergo virtus potest dici dupliciter. Uno modo habitus perficiens ad actum bonum potentiam humanæ, sive sit bonus materialiter, sive formaliter; & sic habitus intellectuales, & speculativi virtutes dici possunt, quibus intellectus, & ratio ad verum determinantur, cuius consideratio bonus actus ipsorum est: & sic loquitur Philosophus in Ethic. de virtute. Alio modo potest dici virtus magis stricte, & secundum quod est in usu loquendi, habitus perficiens ad actum qui est bonus, non solum materialiter, sed etiam formaliter; & sic solum habitus resipientes appetitivam partem virtutes dici possunt, non autem intellectuales, & specialiter speculativi.

Ad primum ergo dicendum, quod illa verba intelliguntur de virtute morali, de qua Philosophus ibi ait, quæ secundo modo dicitur virtus: & sic etiam accipit virtutem in IV. Topicorum cap. ii. Ex quo patet solutio ad secundum,

Ad tertium dicendum, quod ipsa virtus est materialiter bonum intellectus, cum sit finis ejus: finis enim habet rationem boni, ut dicitur III. Metaphysic. text. IIII.

Ad quartum dicendum, quod consideratio veri est quedam operatio intellectus, ad quam virtus intellectualis ordinatur; sed habitus qui operativi dicuntur, ordinantur ulterius ad exteriorem operationem, quæ dicitur factio, secundum quam transit in exteriorem materiam transmutandam, ut patet in operibus mechanicis: & dicitur actio, secundum quod sistit in operante, prout ejus operationes, & passiones modificantur, quod contingit in operibus virtutum moralium: & ideo prudentia, quæ in eis dirigit, dicitur in VI. Ethic. cap. vi. recta ratio agi-

SOLUTI O. II.

Ad secundam quæstionem dicendum , quod mos dicitur dupliciter. Uno modo idem est quod consuetudo. Consuetudo autem importat quamdam frequentiam circa ea quæ facere , vel non facere in nobis est. Naturalia enim , vel quæ semper fiunt , consueta non dicuntur ; sed per voluntatem contingit aliquid in nobis facere , vel non facere. Inde tractum est nomen moris ad significandum actus voluntarios , vel appetitivæ partis secundum inclinationem appetitus ad hujusmodi actus : quæ quidem inclinatio quandoque est ex natura , quandoque ex consuetudine , quandoque ex infusione. Unde & dicuntur mores animalium ea quæ proveniunt in ipsis ex passionibus appetitivæ partis , sicut quod solicitantur circa filios , & quod repugnant , & hujusmodi , sicut patet in **IX.** de animalibus cap. 1. quamvis in eis dicantur mores magis secundum similitudinem quam secundum proprietatem : quia non agunt quasi dominium suorum actuum habentia , sed magis à natura aguntur , ut dicit Damascenus , de Fide orthodox. Libr. II. capitul. xxi. Et sic etiam apud Græcos hoc nomen *ethos* dupliciter sumitur : & secundum quod importat diurnitatem quamdam , dicitur febris ethica ; secundum autem quod importat morem secundo modo acceptum , dicitur scientia ethica , quam nos moralem dicimus. Sic ergo loquendo de more actus , ita se habet ad hoc quod sit moralis , sicut se habet ad voluntatem , & appetitum. Sunt enim aliqui actus à parte appetitiva eliciti , sicut velle , eligere , concupiscere , & hujusmodi ; & tales actus essentialiter morales sunt. Alii vero sunt actus à parte appetitiva non eliciti , sed im-

perati , sicut ambulare , considerare , & hujusmodi ;
& isti non sunt morales quantum ad speciem suam ,
sed solum quantum ad usum eorum , prout impe-
rantur à voluntate : & ita virtutes , quæ perficiunt
appetitivam partem , proprie dicuntur morales . Vir-
tutes autem perficientes intellectivam , perficiunt eam
ad actus perfectos in genere cognitionis , non autem

secundum ordinem ad imperium voluntatis. Per scientiam enim non fit ut aliquis recta intentione consideret, sed ut verum in singulis videatur ei; & ideo virtutes morales ab intellectualibus distinguuntur.

Ad secundum dicendum, quod virtutes intellectus

Ad secundum dicendum, quod virtutes intellec-
tuales non pertinent ad scientiam ethicam, quasi sint
essentialiter morales, sed in quantum eorum usus mo-

(3) *Al. distribuens.*

conclusiones scilicet per intellectum; conclusiones vero per scientiam. Sed in affectu non præcedit aliquis habitus naturalis, sed ex ipsa natura potentia est inclinatio ad finem ultimum naturæ proportionatum, ut dictum est. Sed ad finem supra naturam elevatum oportet habitum gravitum præcedere alios habitus & in intellectuali, ut fidem, &c; in affectu, ut charitatem, & spem, ad quam naturalis inclinatio (1) non pertinet.

Ad quartum dicendum, quod non solum habitus distinguuntur ex subiectis, sed etiam ex objectis. Virtutes ergo morales, & intellectuales distinguuntur ab invicem ex parte subjecti, ut dictum est; sed virtutes theologicae distinguuntur ab utrisque ex parte objecti, quod est supra naturale posse utriusque partis. Unde Theologicarum virtutum aliqua respicit cognitionem, sicut fides, & habet communio-nem quamdam cum intellectualibus virtutibus; & aliqua respicit affectionem, sicut charitas, & habet communionem cum moralibus.

ARTICULUS

Utrum virtutes theologicæ sint tantum tres.

1. **A**d quantum sic proceditur. Viderur quod sint plures virtutes theologicae quam tres. Quia virtus theologica, ut dictum est, habet Deum pro objecto. Sed timor Dei habet Deum pro objecto. Ergo est virtus theologica.
 2. Præterea. Sapientia est de divinis, scientia autem de creaturis. Ergo sapientia etiam est virtus theologica.
 3. Præterea. Latria colit Deum. Sed colere Deum, habet Deum pro objecto. Ergo latria est virtus theologica.
 4. Præterea. Fides habet Deum pro objecto, inquantum est prima (2) veritas; spes vero, inquantum est summa largitas, vel majestas; charitas autem, inquantum est summa bonitas. Cum ergo sint plura attributa (3) in Deo, videntur quod sint etiam plures virtutes theologicae.
 5. Sed contra. Videntur quod sint tantum duæ. Quia ad operationem finis non præexistit nisi cognitio finis, quod facit fides; & desiderium finis, quod facit charitas. Ergo videntur quod sint tantum duæ virtutes theologicae.

6. Item. Videtur quod sola una. Quia sola charitas Deum attingit. Sed omnis virtus attingit suum objectum. Ergo sola charitas habet Deum pro objecto; & ita sola debet dici virtus theologica.

Item. Videtur quod tres per hoc quod dicitur **I. Corinth. xiii. 13**; *Nunc autem manent fides, spes, caritas tria haec.*

Præterea. Per virtutes theologicas conformamur Trinitati. Ergo debent esse tres.

namque non satis satis; quando non possit hoc donec debet

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est, virtutes theologicæ faciunt in nobis inclinationem in finem, scilicet in Deum. In omni autem agente, propter finem, quod agit per voluntatem, duo præ-exiguntur quæ circa finem habet, antequam ad finem operetur, scilicet cogitatio finis, & intentio per-veniendi ad finem. Ad hoc autem quod finem in-

(1) *Al. deest non pertingit.* (2) *Al. virtus.* (3) *Al. deest in.* (4) *Al. creaturæ.* (5) *Nicoldai addit. unitus.*